

СПРЕЧАВАЊЕ ИНЦИДЕНАТА ИЗМЕЂУ НАТО И РУСИЈЕ И МЕРЕ ЗА ИЗГРАДЊУ ПОВЕРЕЊА

Дејан В. Вулетић*

Универзитет одбране у Београду, Институт за стратегијска истраживања

Након завршетка Хладног рата, НАТО је проширио механизме и начине деловања у различитим деловима света. Проширивање НАТО и долазак на саме границе Русије посматра се као директна претња по њену безбедност. Блиски војни сусрети и инциденти између Русије и НАТО су све чешћи и представљају безбедносни ризик и претњу по мир у свету. Ради повећања безбедности војних активности, неопходно је предузети мере којима би се помогло у управљању ризицима и повећао ниво безбедности у региону Балтика и Црног мора. Савет НАТО-Русија може имати значајну улогу у том процесу.

Кључне речи: НАТО, Русија, безбедност, поверење

Увод

Различите перцепције и интереси су довеле до недостатка поверења између НАТО (Запада)¹ и Русије, нестабилнијег окружења и лошијих односа. Актуелно стање може довести до конфликта између разматраних страна, погрешне процене или губитка контроле. Ситуација последњих неколико година је нестабилна и повремено напета, праћена бројним инцидентима.

Многи на Западу сматрају да Русија спроводи све агресивнију, анти западну спољну политику, изводи провокативне маневре у близини граница земаља чланица НАТО (Естонија, Летонија, Литванија и Пољска) као и да све чешће прети нуклеарним оружјем. Према том гледишту, Русија се поново појавила као реваншистичка, неоимперијалистичка, експанзионистичка и непријатељска снага која покушава да укине постхладноратни систем безбедности и подели континент на сфере утицаја. Из перспективе Запада, руски авиони често повређују ваздушни простор земаља чланица НАТО и узнемиравају авионе и бродове који делују у региону Балтика и Црног мора. Наводи се да су руске снаге реализовале ненајављене вежбе које симулирају употребу нуклеарног оружја у Балтичком региону, распоредиле додатне ракетне и противваздушне снаге у рејону Калининграда. Русија је наводно испољила значајно

* Пуковник др Дејан Вулетић је научни сарадник, запослен у Институту за стратегијска истраживања као руководиоца сложеног пројекта, dejan.vuletic@mod.gov.rs.

¹ Термин „запад“ је настао у периоду „хладног рата“ и подразумева најразвијеније земље Северне Америке (САД и Канада) и Европе (Велика Британија, Немачка, Француска и друге).

деловање и у сајбер простору против Естоније и других држава и прети војном реакцијом ако Шведска или Финска постану чланице НАТО.

Русија има тотално другачији поглед на новонасталу ситуацију. Проширење НАТО и долазак на саме границе Русије посматра се као директна претња Запада по њену безбедност.² Русија оптужује Запад да спроводи хибридно ратовање комбинацијом војних и других средстава, нарочито „промоцијом демократских вредности“ у и око Русије стварајући услове да Запад интервенише као и оснаживањем опозиционих структура у Русији. Способности Запада за сајбер ратовање доводе до додатног осећаја несигурности. Сматрају да би сајбер рат могао, између осталог, да уништи руску информациону инфраструктуру и рачунарске мреже, узрокује ширење лажних информација ради изазивања панике и паралисања оружаних снага. Наводи се да је Путин објавио да је Гугл „посебан пројекат“ ЦИА и позвао Русе да избегавају његову употребу. Путинови коментари о америчкој контроли Интернета указују на несигурност у погледу рањивости земље на сајбер нападе.³

Актуелно стање на релацији НАТО-Русија

Последњих неколико година десио се велики број инцидента, најчешће у ваздушном простору, између НАТО и Русије. У извештају објављеном у новембру 2014. године, наглашена је чињеница да су блиски војни сусрети између Русије и Запада (углавном НАТО земаља) све чешћи и да су на нивоу хладног рата. У периоду од осам месеци те године забележено је 40 опасних инцидента. Почетком марта 2014. године руски ратни авион са искљученим транспондерима је био на неколико секунди од судара са данским цивилним авионом који је превозио 132 путника из Копенхагена у Рим. Готово идентичан инцидент догодио се девет месеци касније, 12. децембра, опет у вези с руским авионом и цивилним авионом који је летео из Копенхагена. Годину дана након првог инцидента, у марту 2015. године, руски вишенаменски борбени авиони Су-30 користили су два НАТО ратна брода у Црном мору као циљеве у обуци и увежбавању. Напетости између НАТО и Русије су додатно порасле након што је Турска 24. новембра 2015. године оборила руски војни авион који је наводно повредио турски ваздушни простор док је био на задатку у северозападној Сирији. Крајем јуна 2017. године НАТО ловац је над неутралним водама Балтика покушао да се приближи авиону руског министра одбране током лета ка руској енклави Калињин град, али се између њих поставио руски ловац СУ-27, који је заротирао и показао пилоту са друге стране ракете ваздух-ваздух, после чега се авио НАТО повукао. Тај догађај је протумачен као још једна провокација НАТО. Поред наведеног инцидента, шпански борбени авион који је патролирао близу граница Русије случајно је испалио ваздух-ваздух ракету (*AMRAAM — an advanced medium range air-to-air missile*) близу границе са Русијом.

² Richard Sokolsky, *The New Nato-Russia Military Balance: Implications For European Security*, Carnegie Endowment For International Peace, The Chicago Council on Global Affairs, 2017, p. 1-4.

³ Исто.

Руски министар одбране, Сергеј Шојгу, је крајем 2016. године упозорио да је НАТО уместо тероризма прогласио Русију за главног непријатеља и да је интензивирао извиђачке активности на границама Русије. Шојгу је тада навео да је број летова НАТО авијације на границама Русије порастао скоро три пута, а на југозападу земље осам пута. Руски министар је такође рекао да се поморско извиђање у руским територијалним водама повећало за један и по пут, а да је НАТО удвостручио и интензитет војних вежби, од којих је већина усмерена против Русије. Руски аналитичари такође констатују да такве активности расту и очекују да ће се број инцидената у ваздуху само повећавати. Запад, према њиховом мишљењу, покушава, пре свега, да нађе слабости у руском систему одбране, а такође и да провери реакцију руских власти и војске.

Аналитичари истичу да Алијанса покушава да открије потенцијал руске војске. Најчешће на граници лете амерички извиђачки авиони РЦ-135. Њихов задатак је сте извиђање радио-електронске ситуације у северозападним регионима Руске Федерације, опредељивање режима функционисања снага и средстава противваздушне одбране, одређивање координата система С-400 и параметара њихових радарра, пресретање информација по линијама штаба руског Западног војног округа и штаба Балтичке флоте итд. Осим руских ПВО система, НАТО веома интересује и спремност руских пилота, који стално пресрећу њихове извиђачке авионе. Они проверавају колико времена им је потребно да се нађу на небу, којом брзином се приближавају, које фреквенције користе за разговоре, да ли су смели или бојажљиви. Верује се да је такав тест био и приближавање НАТО ловца Ф-16 авиону у коме је био руски министар одбране Сергеј Шојгу.

Аналитичари истичу да постоји још много разлога због којих НАТО интензивира извиђачке летове на границама Русије – земља је у пуном замаху када је реч о формирању нових јединица, у борбене саставе се уводе нови бродови, нови ракетни системи, уведене су и значајне промене и у Северној флоти, па Алијанса, самим тим, жели да у сваком тренутку прати структурне промене које се дешавају у Русији. Аналитичари сматрају да извиђање авионима остаје актуелно, упркос могућностима праћења из космоса, јер се на тај начин, како објашњавају, могу добити јаснији снимци него што су сателитски. Пред тога, учестали су и извиђачки летови у рејону Црног мора. Војни експерти оцењују да извиђачке активности НАТО доносе руским ваздушно-космичким снагама много користи, између осталог, држе их у стању будности и борбене готовости. Међутим, летови који подразумевају идентификовање страних авиона имају и своју цену. Један сат лета руског ловца Су-27 кошта 10 хиљада долара, док сат лета америчког Ф-22 амерички буџет кошта 40 хиљада долара.

Када се појавила информација да ће на Криму бити инсталирани радарри, а у небо су одмах подигнути извиђачки авиони Боинг П-8 Посејдон. Ти авиони обављају радио-техничко извиђање и имају бочну антену за посматрање. Летећи дуж руских граница, они осматрају територију Русије по дубини на 200–300 километара. За време летова, снимају се војни објекти и ако се појави нови циљ уноси се у базу. Такви подаци се скупљају за интересе Савезничке команде за операције, да би они кориговали своје информационе базе, а такође и да би унели измене у операције које планирају. Надгледање се увек интензивира за време било каквих догађаја у Русији, као на пример за време војних вежби.

Русија неовлашћено приступа паметним телефонима НАТО снага у Европи у сајбер кампањи како би проценила војну снагу, стекла увид у операције и застрашила војнике, наводи се у извештају објављеном 2017. године. Амерички и западни званичници сматрају да без сумње Кремљ стоји иза хакерске операције због високог нивоа координације и употребе софистицираних беспилотних летелица са опремом за осматрање. Операција електронског прислушкивања је усмерена на контингент од око 4.000 НАТО трупа стационираних у Пољској и балтичким државама да чувају границу НАТО са Русијом, наводи се у извештају. Поред прислушкивања примећено је преузимање података са телефона, брисање података, активирање неуобичајених функција и слично.⁴

Руски амбасадор у Хелсинкију Павел Кузњецов позван је у финско Министарство спољних послова како би одговорио на оптужбе да је Москва одговорна за ометање сигнала глобалног позиционог система (ГПС) у Лапланду током војне вежбе НАТО. Фински премијер Јуха Сипила рекао је да је ометањем сигнала сателита ГПС у региону Арктика угрозило цивилну авијацију. Ометање сигнала десило се у време одржавања НАТО вежбе у Норвешкој, крајем 2018. године.⁵

Уједињено Краљевство је обавестило савезнике 14. марта 2018. године о употреби нервног агенса у Салисбурију, уз напомену да је врло вероватно Русија одговорна за то. Генерални секретар НАТО је 27. марта 2018. године саопштио повлачење акредитације за одређене службенике руске мисије при НАТО као и смањење величине мисије на 20 лица.⁶

Важна компонента НАТО-овог јачања одвраћања и одбране је војно присуство у источним и југоисточним деловима територије Савеза. НАТО је дуго описивао црноморски регион као „важан за евроатлантску безбедност“. Лидери НАТО су у јулу 2016. године, на самиту у Варшави, донели одлуку да се повећа присуство Савеза у том региону прилагођеним истуреним присуством (*Tailored Forward Presence — TFP*). На самиту у Варшави, савезници су се сложили и да унапреде војно присуство (*Enhanced Forward Presence — EFP*) НАТО у Естонији, Летонији, Литванији и Пољској. На Самиту је одобрено континуирано ротационо распоређивање четири мултинационална батаљона (око 4.000 војника) у балтичке државе и Пољску. По ред тога, договорено је предузимање додатних мера за побољшање спремности, обуке и логистичке подршке. Из НАТО перспективе, то је рационалан приступ у циљу одвраћања Русије и уверавања балтичких држава да су безбедне.⁷

⁴ Russia has been hacking smartphones of NATO troops, <https://nypost.com/2017/10/04/russia-has-been-hacking-smartphones-of-nato-troops/>

⁵ Финска као неутрална земља по питању чланства у војним савезима, традиционално балансира између Русије и Запада. Имајући у виду њен географски положај, уколико би постала чланица НАТО то би имало негативне импликације по њену безбедност. Финска је један од најактивнијих партнера НАТО. У тренутном безбедносном контексту, НАТО појачава сарадњу са Финском, са посебним фокусом на обезбеђивање безбедности у региону Балтичког мора. То укључује, између осталог, редовни политички дијалог и консултације, размену информација, логистичку подршку савезничким снагама које се налазе на њиховој територији или у транзити кроз њихову територију током вежби или у кризи. У односима између Русије и НАТО Финска има улогу медијатора и заговорника смањења напетости. Финска је иницијатор предлога везано за повећање безбедности летова војних авиона у региону Балтика а што је наишло на, углавном, позитивне коментаре НАТО и Русије.

⁶ NATO-Russia Relations: The Background, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_04/20180426_1805-NATO-Russia_en.pdf

⁷ Warsaw Summit Communiqué (para 11), https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm

Пошто се НАТО првенствено војно фокусирао на регију Балтичког мора, неки аналитичари виде Црно море као све већу рањивост за Савез. За разлику од балтичких земаља, које су се залагале за веће војно присуство НАТО, црноморске приморске државе (са изузетком Румуније) су углавном фаворизовале мање присуство НАТО, због чега се НАТО борио да пронађе заједничку и кредибилну визију за тај стратешки регион.⁸

У „Концепту одбране Републике Пољске“ из маја 2017. године истиче се да Русија отворено изјављује да је НАТО главна претња њеној безбедности. Узимајући у обзир асиметрију војске између Русије и чланица НАТО на Балтику (*NATO's eastern flank members*) таква ситуација ствара директну претњу за Пољску и регион.⁹ У белој књизи одбране Немачке се истиче спремност Русије да „снажно“ заступа своје интересе што има последице по безбедност у Европи, а тиме и за безбедност Немачке.¹⁰

НАТО је повећао присуство људских и материјалних ресурса у региону и скратио време спремности за деловање.¹¹ Све земље чланице су се сагласиле да више новца улажу у одбрамбене способности. Нарочито су земље Балтика и Пољска повећали њихове буџете. Нордијске државе које нису чланице НАТО су такође изразиле спремност да јачају своје одбрамбене способности.¹² Британски министар одбране Мајкл Фалон (*Michael Fallon*) рекао да Британија мора унапредити свој нуклеарни арсенал као одговор на руску модернизацију нуклеарних снага. Касније у фебруару 2015. године, Фалон је рекао да Путин може поновити тактику која се користи у Украјини и у балтичким чланицама НАТО савеза и да зато НАТО мора бити спреман да реагује у случају било какве агресије Русије.¹³

На супротној страни, Војна доктрина и Стратегија националне безбедности Русије из 2015. године дефинишу активности НАТО као велики ризик који би се могао претворити у директну војну претњу.¹⁴ Нуклеарна стратегија Русије указује на смањење прага за употребу нуклеарног оружја у било ком конфликту.¹⁵ Русија је у последњих неколико година распоредила и ојачала борбене снаге у Западној и јужној области. Тренутни распоред снага показује да Русија жели да се заштити од директне или индиректне конфронтације са НАТО у Украјини.¹⁶

⁸ NATO and Russia in the Black Sea: A New Confrontation?, <https://www.csis.org/analysis/nato-and-russia-black-sea-new-confrontation>

⁹ Ministry of National Defence, The Defence Concept of the Republic of Poland, Warsaw, May 2017, p. 23, <https://www.gov.pl/web/national-defence/defenceconcept-publication>

¹⁰ Наведено у: Reducing the Risks of Conventional Deterrence in Europe - Arms Control in the NATO-Russia Contact Zones, OSCE, Vienna, December 2018, p. 11.

¹¹ NATO, Brussels Summit Declaration, Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels, 11-12 July 2018, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_11/20181105_1811-factsheet-key-decisions-summit-en.pdf

¹² Reducing the Risks of Conventional Deterrence in Europe – Arms Control in the NATO-Russia Contact Zones, оп.цит, p. 12.

¹³ Russia a threat to Baltic states after Ukraine conflict, warns Michael Fallon, <https://www.theguardian.com/politics/2015/feb/19/russia-a-threat-to-baltic-states-after-ukraine-conflict-warns-michael-fallon>

¹⁴ Исто, p. 12.

¹⁵ Insight - Russia's nuclear strategy raises concerns in NATO, <https://uk.reuters.com/article/uk-ukraine-crisis-russia-nuclear-insight/insight-russias-nuclear-strategy-raises-concerns-in-nato-idUKKBN0L825A20150204>

¹⁶ Russia's New Military Doctrine Hypes NATO Threat, <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/14758/russia-s-new-military-doctrine-hypes-nato-threat>

Обе стране изводе војне вежбе како би увежбавале брзу мобилизацију и распоређивање снага на велике удаљености и да би заштитили територије које сматрају да су њихова најизложенија подручја. НАТО изводи вежбе у циљу заштите Балтичких држава и Пољске. Русија се фокусира на своје пограничне области са Летонијом и Естонијом, Калињин град (руска територија између Литваније и Пољске), Арктик и Крим. Вежбе и једних и других укључују копнене, ваздушне и морнаричке снаге у заједничким операцијама, извођење и одбијање амфибијских напада и друго.

НАТО вежба у Црном мору, *Sea Shield 2017*, укључивала је осам бродова из Румуније, два из Турске и по један из Канаде, Бугарске, Шпаније и Сједињених Држава. Руски званичници недавно су изјавили да разматрају све неопходне радње за сузбијање нагомилавања НАТО-а, описујући недавне војне вежбе НАТО-а као „угрожавање његовог интереса и безбедности“.¹⁷ Руска вежба „Запад 2017“ се састојала се од великог броја војника – 12,700 према руским информацијама, док НАТО је навео више - 60–70.000.¹⁸ НАТО је исте године реализовао вежбу „*Trident Javelin 2017*“ (Трозубац – бацач копља 2017). НАТО је такође појачао своје активности у октобру и новембру 2018. године када је више од 30 држава укључујући Финску и Шведску, организовало вежбу „*Trident Juncture 18*“ (Спој трозупца 2018) у Норвешкој са око 50.000 војника, 250 авиона, 65 пловила и 10.000 возила.¹⁹ На вежби „Восток 2018“ у септембру 2018. године, Руска Федерација је организовала велики маневар изван граница Европе са око 300.000 војника, преко 1.000 авиона и беспилотних летелица, 80 бродова и 36.000 тенкова и других возила.^{20, 21}

Мере за изградњу поверења

Дана 1. априла 2014. године, НАТО је једногласно одлучио да прекине сарадњу са Руском Федерацијом, као одговор на кризу у Украјини. НАТО је позвао Русију да прекине своје активности и истакао да подржава територијални интегритет и суверенитет Украјине. Тог дана издато је саопштење министара спољних послова НАТО и најављена обустава цивилне и војне сарадње између НАТО и Русије. Истакнуто је да се политички дијалог у Савету НАТО-Русија може наставити, по потреби, на амбасадорском нивоу, како би се омогућила мишљења о тој кризи. У извештају је критикована војна интервенција Русије у Украјини и кршење суверенитета и територијалног интегритета Украјине.²²

¹⁷ NATO and Russia in the Black Sea: A New Confrontation?, <https://www.csis.org/analysis/nato-and-russia-black-sea-new-confrontation>

¹⁸ ZAPAD 2017 and Euro-Atlantic Security, <https://www.nato.int/DOCU/review/2017/Also-in-2017/zapad-2017-and-euro-atlantic-security-military-exercise-strategic-russia/EN/index.htm>

¹⁹ Trident Juncture 2018, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/157833.htm>

²⁰ Reducing the Risks of Conventional Deterrence in Europe – Arms Control in the NATO-Russia Contact Zones, оп. цит, р. 13.

²¹ Ministry of Defence of the Russian Federation, <http://eng.mil.ru/en/mission/practice/more.htm?id=12194252@egNews>

²² Statement by NATO Foreign Ministers, https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_108501.htm

Савет НАТО-Русија²³ представља место где НАТО и Русија комуницирају, размењују намере, ставове и планове. Савет би могао значајно да допринесе избегавању честих инцидената.²⁴ Три састанка Савета НАТО-Русија одржана су 2016. године, три у 2017. и два у 2018. години. Наглашено је да НАТО остаје отворен за периодичан и фокусиран политички дијалог с Русијом на темељу реципроцитета, како је договорено на самиту НАТО-а у Варшави јула 2016. године. Савет НАТО-Русија има важну улогу као форум за дијалог и размену информација, како би се смањили неспоразуми и повећала предвидивост. Укупно 29 појединачних савезника и Русија су равноправни партнери у Савету НАТО-Русија.²⁵ На састанку Савета Русије и НАТО на нивоу сталних представника који је одржан убрзо након Варшавског самита, Русија је упозорила НАТО да не интензивира војне активности у Црном мору. Русија је такође саопштила да је пристала да пилоти њихових војних авиона лете изнад балтичког региона и да укључе предајнике у кокпиту (транспондере), ако и авиони НАТО-а буду то исто чинили. Након подморске несреће на Курску, НАТО и Русија су потписали споразум о заједничким операцијама спашавања подморских посада, што је омогућило Русији да учествује у три НАТО вежбе трагања и спашавања у 2005-ој, 2008-ој и 2011-ој години.²⁶

Током НАТО самита у јулу 2016. године, НАТО и ЕУ су издали заједничку декларацију о новом стратешком партнерству којим се прецизира значајно побољшање сарадње те две организације у циљу јачања способности заштите од хибридних претњи. Балтичке државе су прва линија одбране од руских хибридних активности при чему је наглашено да је и њихова рањивост на евентуални конвенционални рат са Русијом „Ахилова пета савезника“. Потенцирано је да су потребна већа улагања ЕУ и САД у изградњи капацитета балтичких држава да одговоре на своје критичне рањивости када су у питању хибридни напади из Русије. Руско хибридно ратовање представља велики изазов за актуелни систем планирања и доношења одлука у оквиру НАТО. Прикривени војни и невојни потези могу довести до неслагања унутар Северноатлантског савета о томе када и како Алијанса треба да делује.²⁷

Ризик од озбиљне кризе и одсуство искрене сарадње довели су до документа Радне групе за сарадњу у великој Европи (*Task Force on Cooperation in Greater Europe*), састављеног од високих личности из Русије и остатка Европе. Та група је позвала да се Савет НАТО-Русија хитно састане како би се размотрио могући нови меморандум о разумевању (МОУ) између НАТО и Русије о правилима понашања у ваздушним и поморским сусретима између две стране. Тај предлог је потписало 78

²³ Савет НАТО-Русија (*NATO-Russia Council - NRC*) је успостављен на самиту НАТО-Русија у Риму 28. маја 2002. године. Римска декларација „НАТО-Русија односи: нови квалитет“ (*NATO-Russia Relations: a New Quality*) се заснива на циљевима и принципима НАТО-Русија акта о међусобним односима, сарадњи и безбедности (*NATO-Russia Founding Act on Mutual Relations, Cooperation and Security*) из 1997. године. Савет НАТО-Русија је заменио Стални заједнички савет (*Permanent Joint Council – PJC*). NATO-Russia Council, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50091.htm

²⁴ Kadri Liik, Merle Maigre, NATO-Russia dialogue and the future of the NATO-Russia Council, European Council on Foreign Relations, 2016, p. 7.

²⁵ NATO-Russia Council, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50091.htm

²⁶ Kadri Liik, Merle Maigre, оп.цит, p. 6.

²⁷ Richard Sokolsky, оп.цит, p. 14.

високих војних, политичких и дипломатских личности из целе Европе. Предлог радне групе изричито се ослања на споразум потписан између Кине и Сједињених Држава крајем 2014. године.

Америчко-кинески Меморандум о разумевању поставља принципе и процедуре за комуникацију током сусрета војних бродова и авиона и захтева од сваке стране да правовремено упозори на опасности, извођење војних вежби и испаливање ватреног оружја у подручју у којем војни бродови и авиони друге стране могу бити оперативни.²⁸ Такође, утврђује низ правила за успостављање узајамног поверења. То укључује обавезу, приликом обављања операција, да правовремено комуницирају о планираним маневрима војних бродова и војних авиона. Они такође обухватају листу радњи које треба избегавати, као што је симулација напада усмеравањем оружја, ракета, торпедних цеви или другог оружја у правцу војних бродова и војних авиона. Споразум одређује радио фреквенције и сигнале који ће се користити ако пилоти и капетани бродова имају потешкоће у комуникацији једни с другима. Такође садржи одредбу за сваку страну да одржава годишњи састанак, вођен од стране виших војних официра као и процени примене споразума у претходној години и да се позабави свим проблемима или питањима која су се појавила у том периоду.

Неке земље чланице НАТО, као што су САД и Немачка, имају развијене билатералне односе са Русијом. „Споразум о инцидентима на мору“ (*Incidents at Sea Agreement*), потписали су амерички председник Ричард Никсон и некадашњи совјетски лидер Леонид Брежњев на самиту у Москви маја 1972. године. На основу поменутог споразума, потребно је да свака страна избегне опасне маневре, уздржи се од лажних напада који могу да симулирају употребу оружја против авиона или бродова и да се избегава испуштање предмета у близини бродова како би се спречила њихова пловидба. Такође захтева да бродови за надзор и авиони са једне стране комуницирају са другом. Споразум је био одговор на потенцијално ризичне војне активности, укључујући случајеве када су ратни бродови супротне стране били близу један другом, случајеве ниског прелета авиона супротне стране изнад ратних бродова и слично.²⁹ Наведени споразум може послужити као основа за мултилатерализирани аранжман који укључује све чланице НАТО и Русију као и НАТО партнере као што су Шведска и Финска.

Одређени експерти сматрају да договор између разматраних страна није потребан. Поједини војни команданти наглашавају да су блиски војни сусрети попут наведених били карактеристични за време Хладног рата и да су добро обучени, професионални војници више него спремни за извршавање задатака и руковање наоружањем без инцидента. Штавише, неки дипломати и политичари, нарочито у источној Европи, сматрају да је предлог опасан за западно јединство у односу на Русију. Ова друга група види сваки покушај преговарања о механизму за смањење ризика од блиских војних сусрета с Русијом као награду за агресивно понашање Русије. Према том мишљењу, потез за преговарање о новом инструменту би под-

²⁸ Memorandum of Understanding Between the Department of Defense of the United States of America and the Ministry of National Defense of the People's Republic of China Regarding the Rules of Behavior for Safety of Air and Maritime Encounters, http://archive.defense.gov/pubs/141112_MemorandumOfUnderstandingRegardingRules.pdf

²⁹ Ian Kearns, *Avoiding War in Europe: The Risks From NATO-Russian Close Military Encounters*, 2015. <https://www.armscontrol.org/print/7244>

стакао даље агресивно понашање Русије и распршио поруку одлучности, застрашивања и посвећености колективној одбрани коју НАТО покушава да изгради.

Са друге стране и неки центри моћи у Русији се противе том предлогу, видећи у њему западну тактику која има за циљ да скрене пажњу са питања од већег значаја, као што је проширење НАТО на исток односно неуспех Запада да се укључи у дијалог о будућности аранжмана за европску безбедност у целини. Аргументи са свих страна разумљиви су у контексту неповерења између НАТО-а и Русије и недостатка поверења међу неким НАТО савезницима.

Закључак

Ради повећања безбедности војних активности, неопходан је инструмент који би помогао у управљању ризицима у евроатлантском подручју, а посебно за управљање ризицима између чланица НАТО и Русије. Савет НАТО-Русија може имати пресудну улогу у разматрању меморандума о разумевању између НАТО и Русије о правилима понашања у ваздушним и поморским сусретима између две стране односно протоколима и војним процедурама за управљање догађајима у реалном времену.

Боља комуникација између војних структура, размена информација и транспарентност активности су основа за спречавање могућег сукоба услед случајног инцидента, незгоде, неспоразума или погрешне комуникације. Корисне активности су, такође, заједничке инспекције према Бечком документу из 2011. године,³⁰ информације о летовима прикупљеним у складу са Споразумом о отвореном небу (*Open Sky Treaty*) и размена информација о маневрима и активностима оружаних снага.

Литература

[1] ZAPAD 2017 and Euro-Atlantic Security, <https://www.nato.int/DOCU/review/2017/Also-in-2017/zapad-2017-and-euro-atlantic-security-military-exercise-strategic-russia/EN/index.htm>

[2] Insight – Russia’s nuclear strategy raises concerns in NATO, <https://uk.reuters.com/article/uk-ukraine-crisis-russia-nuclear-insight/insight-russias-nuclear-strategy-raises-concerns-in-nato-idUKKBN0L825A20150204>

[3] Kearns, Ian. Avoiding War in Europe: The Risks From NATO-Russian Close Military Encounters, 2015. <https://www.armscontrol.org/print/7244>

[4] Liik, Kadri. Maigre, Merle. NATO-Russia dialogue and the future of the NATO-Russia Council, European Council on Foreign Relations, 2016.

[5] Memorandum of Understanding Between the Department of Defense of the United States of America and the Ministry of National Defense of the People’s Republic of China Regarding the Rules of Behavior for Safety of Air and Maritime Encounters, http://archive.defense.gov/pubs/141112_MemorandumOfUnderstandingRegardingRules.pdf

³⁰ Бечки документ из 2011. године је усвојен ради изградње поверења, безбедности и разоружања у Европи. Поред више покушаја, модернизација (ревизија) поменутог документа није реализована због непостојања консензуса. У предлаганим нацртима садржане су одредбе које су се тичале транспарентности активности, смањења ризика и спречавања инцидента. Vienna Document 2011, Organization for Security and Cooperation in Europe, <https://www.osce.org/fsc/86597>; Oleg Shakirov, Vienna Document Update Awaiting Better Days, 2019, <https://www.shrmonitor.org/vienna-document-2011-update/>

[6] Ministry of National Defence, The Defence Concept of the Republic of Poland, Warsaw, May 2017, p. 23, <https://www.gov.pl/web/national-defence/defenceconcept-publication>

[7] Ministry of Defence of the Russian Federation, <http://eng.mil.ru/en/mission/practice/more.htm?id=12194252@egNews>

[8] NATO and Russia in the Black Sea: A New Confrontation?, <https://www.csis.org/analysis/nato-and-russia-black-sea-new-confrontation>

[9] NATO-Russia Relations: The Background, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_04/20180426_1805-NATO-Russia_en.pdf

[10] NATO Brussels Summit Declaration, Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels, 11–12 July 2018, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2018_11/20181105_1811-factsheet-key-decisions-summit-en.pdf

[11] NATO and Russia in the Black Sea: A New Confrontation?, <https://www.csis.org/analysis/nato-and-russia-black-sea-new-confrontation>

[12] NATO-Russia Concil, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50091.htm

[13] Reducing the Risks of Conventional Deterrence in Europe - Arms Control in the NATO-Russia Contact Zones, OSCE, Vienna, December 2018

[14] Russia has been hacking smartphones of NATO troops, <https://nypost.com/2017/10/04/russia-has-been-hacking-smartphones-of-nato-troops/>

[15] Russia's New Military Doctrine Hypes NATO Threat, <https://www.worldpoliticsreview.com/articles/14758/russia-s-new-military-doctrine-hypes-nato-threat>

[16] Russia a threat to Baltic states after Ukraine conflict, warns Michael Fallon, <https://www.theguardian.com/politics/2015/feb/19/russia-a-threat-to-baltic-states-after-ukraine-conflict-warns-michael-fallon>

[17] Shakirov, Oleg. Vienna Document Update Awaiting Better Days, 2019, <https://www.shrmonitor.org/vienna-document-2011-update/>

[18] Sokolsky, Richard. The New Nato-Russia Military Balance: Implications For European Security, Carnegie Endowment For International Peace, The Chicago Council on Global Affairs, 2017.

[19] Statement by NATO Foreign Ministers, https://www.nato.int/cps/en/natolive/news_108501.htm

[20] Trident Juncture 2018, <https://www.nato.int/cps/en/natohq/157833.htm>

[21] Vienna Document 2011, Organization for Security and Cooperation in Europe, <https://www.osce.org/fsc/86597>

[22] Warsaw Summit Communiqué, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_133169.htm